

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.

Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
 - 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 - 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 - 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
 - 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
 - 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 45 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 De magie van theater

1 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van Waltons visie op de emoties die we ervaren bij het zien van fictie: dit zijn pseudogevoelens 1
- een redenering aan de hand van tekst 1 waaruit blijkt dat ook de emoties van Chantal Janzen zélf tijdens het acteren in een musical volgens Walton pseudogevoelens zijn: spel / verbeelding 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Walton ervaart een toeschouwer bij het zien van een musical geen echte emoties maar pseudogevoelens. Een toeschouwer gaat weliswaar op in de fictie die hij ziet, maar weet heel goed dat het om een spel gaat waarin hij doet alsof en gebruik maakt van zijn eigen verbeelding 1
- Chantal Janzen zegt in tekst 1 dat ze een achtergrondverhaal verzint voor haar personage. Dat verhaal staat niet in het script, ze gebruikt daarvoor haar verbeelding. Zoals een toeschouwer opgaat in fictie, zo gaat ook zijzelf op in haar eigen fictionele verhaal. De emoties die zij daarbij ervaart zijn dus ook pseudogevoelens en geen echte emoties 1

2 maximumscore 5

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van de drie doelen van een redevoering met juiste toepassing op de rol van het koor:
(1 scorepunt per juiste weergave én toepassing van een doel) 3
 - informeren: achtergrondinformatie
 - behagen: poëzie en muziek
 - ontroeren: herkenbare emotie
- een uitleg van het gebruik dat volgens Quintilianus van pathos kan worden gemaakt: bespelen van de emoties van het publiek 1
- een uitleg van het gebruik dat volgens Quintilianus van ethos kan worden gemaakt: opbouwen van een vertrouwensband met het publiek 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- De drie doelen van een redevoering zijn als volgt te herkennen in de functie van een koor:
(1 scorepunt per juiste weergave én toepassing van een doel) 3
 - informeren: het koor geeft achtergrondinformatie en voorgeschiedenis
 - behagen: het koor spreekt in poëtische stijl onder begeleiding van harmonieuze muziek
 - ontroeren: het koor uit emoties waarin het publiek zich kan herkennen.
- Het koor kan pathos gebruiken om het publiek te bespelen. Pathos is volgens Quintilianus een acute heftige emotie van tijdelijke aard, waarbij gebaren en stem uitbundig worden ingezet om bij het publiek de beoogde emoties op te roepen 1
- Het koor kan ethos gebruiken om een vertrouwensband op te bouwen met het publiek. Ethos is een rustige, waardige en bezonnen emotie waarmee je sympathie kunt opwekken voor jezelf en wederzijds respect kunt bereiken 1

3 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van de overeenkomst tussen Plato's kritiek op de retorica en zijn kritiek op het theater: beiden leiden af van de waarheid 1
- een uitleg van Plato's kritiek aan de hand van zijn driedeling van de ziel: het hogere zielsdeel (denkvermogen) moet de lagere zielsdelen (inclusief de emoties) in toom houden 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Plato's kritiek op het theater houdt in dat de toeschouwers door de opgeroepen emoties worden afgeleid van de zoektocht naar de waarheid. Dit komt overeen met zijn kritiek op de retorica. Volgens Plato is men in de retorica uit op het eigen gewin en niet bezig met waarheid en rechtvaardigheid 1
- Deze kritiek is te begrijpen aan de hand van Plato's driedeling van de ziel. Het hogere zielsdeel, het denkvermogen, moet de lagere zielsdelen in toom houden. Redenaars die emoties inzetten, prikkelen het laagste zielsdeel. Hetzelfde geldt voor theaterstukken waarbij het publiek opgaat in de emoties van de hoofdfiguren. Het oproepen van emoties en prikkelen van het lagere zielsdeel is gevaarlijk omdat het afleidt van de waarheid en een beter begrip van de werkelijkheid 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

4 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een argumentatie dat Sartre de emotie van de oude mannen als angst zou omschrijven: een onbestemd gevoel van verlies van vertrouwen 1
- een uitleg van het verschil tussen angst en vrees: vrees is gericht op een concreet object van buiten, terwijl angst onbestemd is omdat men aan zichzelf / eigen reacties twijfelt 1
- een uitleg dat angst fundamenteeler is dan vrees: angst is existentieel en vrees heeft betrekking op de concrete omstandigheden 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Sartre zou de emotie van de oude mannen omschrijven als angst. Ze hebben een onbestemde angst voor de toekomst en het naderende onheil, ze verliezen hun vertrouwen waardoor ze niet meer weten wat te doen. Hun angst is bovendien niet gericht op een concreet object, ze weten eigenlijk niet waarvoor ze bang zijn 1
- Volgens Sartre is angst onbestemd en vaag. Deze emotie heeft betrekking op onszelf en is gegeven met ons mens-zijn. Bij angst wantrouwen mensen hun eigen reacties en de mogelijkheid of ze de situatie wel aan zullen kunnen. Het is een onbestemde toestand waarbij mensen niet meer weten wat te doen en angst ten aanzien van henzelf gaan voelen. Vrees daarentegen is altijd gericht op een concreet object buiten onszelf zoals bijvoorbeeld een monster 1
- Angst is fundamenteeler dan de vrees voor een concreet object omdat het gericht is op de mens zelf. De angst is existentieel of onbestemd, terwijl vrees betrekking heeft op concrete omstandigheden 1

5 maximumscore 4

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- Een uitleg en toepassing op 'Het verhaal van Orestes' van de vier elementen van Aristoteles die een rol spelen bij medelijden: (1 scorepunt per juist toegepast element) 4
 - Er is onheil door de dreiging van de wraakgeesten.
 - Orestes is zelf niet schuldig aan het onheil want de opdracht komt van de goden.
 - Orestes wordt getroffen door onheil dat iedereen zou kunnen overkomen.
 - Het onheil speelt zich af voor de ogen van het publiek.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Aan de hand van de vier elementen die Aristoteles onderscheidt bij de emotie medelijden kun je concluderen dat het publiek terecht medelijden kan krijgen met Orestes:
(1 scorepunt per juist toegepast element) 4
 - Na de moord op zijn moeder ziet Orestes de wraakgeesten: hun angstaanjagende verschijning belooft weinig goeds, hij zal voor eeuwig worden opgejaagd. Er is sprake van onheil.
 - Orestes is zelf niet schuldig aan zijn lijden: hij moet van de goden de vreselijke opdracht uitvoeren om zijn moeder te vermoorden en in de Griekse mythologie gehoorzaamde ieder normaal denkend mens aan de wil van de goden.
 - In principe zouden we allemaal in Orestes schoenen kunnen staan: het overspel van zijn moeder, een onmogelijke opdracht van de goden, het zijn allemaal gebeurtenissen die iedereen zouden kunnen overkomen.
 - Orestes' leed speelt zich in de buurt af, namelijk direct voor de ogen van de toeschouwers. Ze gaan helemaal op in het verhaal.

6 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een argumentatie van Nietzsches voorkeur voor de herenmoraal uit het effect van tragedies: de Grieken leven en handelen vanuit eigen kracht 1
- aan de hand van Nietzsches analyse van de emotie medelijden: dit is een deugd van de zwakken 1
- aan de hand van Nietzsches onderscheid tussen slaven- en herenmoraal: de slavenmoraal is de moraal die uitgaat van zwakte terwijl de herenmoraal uitgaat van leven op eigen kracht 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Nietzsche geven Griekse tragedies het inzicht dat we het leven moeten vieren, ondanks de tragische ellende die het leven ons zal brengen. Doordat de Grieken zich in hun tragedies niet laten misleiden door de fantasie, maar de wrede mateloosheid laten winnen en daaraan genot beleven, ziet Nietzsche de Grieken als krachtig. Dit is een typisch voorbeeld van wat Nietzsche bedoelt met de herenmoraal: leven en handelen vanuit de eigen kracht en niet proberen vanuit zwakte de sterken naar beneden te halen 1
- Volgens Nietzsche is medelijden typisch een deugd die in het leven is geroepen door de zwakken en onderdrukten om het in de samenleving op te kunnen nemen tegen de krachtige mensen 1
- Nietzsche onderscheidt de herenmoraal van de slavenmoraal. De herenmoraal is de moraal van de sterken die handelen vanuit hun eigen kracht. De slavenmoraal is de moraal van de zwakken en onderdrukten 1

Vraag	Antwoord	Scores
7	maximumscore 4	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een weergave van twee van de onderstaande kenmerken van medelijden volgens Nietzsche: (1 scorepunt per juist weergegeven kenmerk) 	2
	<ul style="list-style-type: none"> – Medelijden betuigen betekent je boven een ander verheven voelen. 	
	<ul style="list-style-type: none"> – Medelijden lijkt altruïstisch, maar is egoïstisch. 	
	<ul style="list-style-type: none"> – Bij medelijden wentelen we ons eigen lijden af. 	
	<ul style="list-style-type: none"> – Medelijden getuigt van te sterke fantasie. 	
	<ul style="list-style-type: none"> – Medelijden getuigt van te snel gekwetste ijdelheid. 	
	<ul style="list-style-type: none"> – Medelijden vermeerdert het lijden in de wereld en is dus schadelijk. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • een weergave van de visie van Schopenhauer: medelijden benadrukt de fundamentele identiteit of gelijkheid tussen mensen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een consistente argumentatie of medelijden wenselijk dan wel verwerpelijk is aan de hand van twee van bovenstaande kenmerken van Nietzsche en de visie van Schopenhauer 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik ben het eens met Nietzsche dat op het moment dat je medelijden voelt ten aanzien van een ander, je jezelf verheven voelt boven die ander. Bovendien is medelijden volgens hem en volgens mij een egoïstische emotie 	2
	<ul style="list-style-type: none"> • Medelijden benadrukt wat dat betreft dus niet de fundamentele identiteit of gelijkheid tussen mensen zoals Schopenhauer beweert, het is juist een egoïstische emotie: het geeft een goed gevoel om je verheven te voelen boven een ander 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Medelijden is dus niet oprecht, omdat het gelijkheid en altruïsme voorwendt terwijl het ongelijkheid en egoïsme inhoudt. Daarom vind ik medelijden een verwerpelijke emotie 	1
	of	
	<ul style="list-style-type: none"> • Medelijden is volgens mij niet, zoals Nietzsche beweert, een handeling om de eigen pijn, die door de pijn van de ander is opgeroepen, af te wentelen of een ijdele poging om erkentelijkheid te ontvangen van degene die lijdt 	2
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik ben het juist eens met Schopenhauer, die vindt dat de pijn van een ander ook mijn pijn is. Doordat er op het diepste niveau van de Wil geen onderscheid bestaat tussen individuen, toont medelijden de fundamentele identiteit of gelijkheid tussen mensen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Medelijden is volgens mij een oprechte emotie vanuit de fundamentele gelijkheid tussen mensen op het niveau van de Wil. Als men pijn beziet vanuit de Wil, zou de pijn van een ander ook mijn pijn moeten zijn. Medelijden brengt deze gelijkheid in het lijden tot uitdrukking en is daarmee wat mij betreft een wenselijke emotie 	1

Opgave 2 Emoties op de beursvloer

8 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van het verband volgens Aristoteles tussen verdiensten, ambities en aanzien bij een fier mens: door hoge ambitie en hoge verdiensten verdient men groot aanzien 1
- een uitleg dat je Madoff door zijn gebrek aan aanzien, door zijn bedrog of schandelijke gedrag, geen fier of trots mens kunt noemen 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Een fier mens heeft volgens Aristoteles hoge ambities en grote verdiensten en geniet op basis van zijn ambities en verdiensten ook groot aanzien 1
- Madoff zal door Aristoteles op grond hiervan geen fier mens genoemd worden. Een fier mens heeft immers hoog aanzien en iemand die bedrog pleegt of andere schandelijke dingen doet, verdient volgens Aristoteles geen hoog aanzien 1

9 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van het verband tussen een volwaardig leven en de deugd fierheid: fierheid als bekroning van algehele voortreffelijkheid 1
- een argumentatie vanuit de deugdethiek van Aristoteles waaruit blijkt dat Madoff geen deugdethisch midden vindt, maar verwaand genoemd kan worden 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Fierheid is volgens Aristoteles de bekroning van een voortreffelijk of volwaardig leven. Het is alleen mogelijk om een fier mens te zijn als men al helemaal voortreffelijk is en daarmee een volwaardig leven leidt 1
- Madoff weet in zijn handelen geen deugdethisch midden te vinden en vervalt in één van de extremen. Door zijn onmatigheid kan Madoff dus niet moreel goed worden genoemd. Bij Madoff is wel sprake van hoge ambities, maar geen sprake (meer) van grote verdiensten noch van aanzien. Een persoon met hoge ambities maar geringe verdiensten en aanzien is volgens Aristoteles verwaand 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

10 maximumscore 4

- een toepassing van de vier factoren die volgens Nussbaum een rol spelen bij emoties op de beurshandelaar:
(1 scorepunt toekennen per juist toegepaste factor) 4
 - object: de geruchten uit de media
 - interpretatie: de geruchten kunnen een nadelige invloed op de beurskoers hebben
 - overtuiging: de geruchten zullen tot verlies leiden
 - waarde: zo groot mogelijke winst behalen

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Nussbaum spelen bij emoties vier factoren een rol:
(1 scorepunt toekennen per juist toegepaste factor) 4
 - In de eerste plaats hebben emoties een object. In dit geval zijn de geruchten in de media het object van de paniek of angst.
 - In de tweede plaats wordt dat object door de beurshandelaar op een bepaalde manier geïnterpreteerd, in dit geval dat de geruchten een nadelige invloed op de beurs kunnen hebben.
 - Daarbij zijn ten derde overtuigingen in het geding bij de beurshandelaar, in dit geval bijvoorbeeld dat de nadelige invloed van de geruchten tot groot verlies zal leiden.
 - Ten slotte zijn er bij emoties waarden in het spel. In het geval van de beurshandelaar is de belangrijkste waarde het maken van zo groot mogelijke winst, terwijl hij nu juist veel verlies dreigt te maken.

11 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van het verband volgens Nussbaum tussen emoties enerzijds en waarheid en redelijkheid anderzijds: emoties zijn oordelen en kunnen als zodanig waar of onwaar / redelijk of onredelijk zijn 1
- een argumentatie hoe dit verband wordt bevestigd door het gedrag van de beurshandelaar die in paniek is geraakt: de geruchten uit de media die tot paniek leiden kunnen onwaar zijn / niet op juiste waarde worden geschat 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Nussbaum omschrijft emoties als oordelen (of als gekoppeld aan oordelen). Zonder dit oordeel is een emotie niet volledig of echt. En omdat een oordeel over een situatie onwaar of onredelijk kan zijn, kan dit ook het geval zijn bij een emotie die op een onwaar of onredelijk oordeel berust. In dat geval is dus ook de emotie onwaar of onredelijk 1
- De beurshandelaar die in paniek is geraakt door geruchten uit de media kan een onware of onredelijke emotie hebben. Het kan immers zijn dat de beurshandelaar een verkeerd beeld krijgt door de geruchten, ze verkeerd interpreteert of niet goed op waarde schat. De paniek die hij ervaart is dan het gevolg van onware of onredelijke oordelen en daarmee is de angst of paniek een onware of onredelijke emotie 1

12 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een argumentatie dat je het hier optredende effect het beste kunt verklaren vanuit de fysiologische theorie: fysieke reacties zijn de kern van de emotie 1
- een uitleg van waar het in deze theorieën om draait: lichamelikheden van emotie als kern (fysiologische theorie) versus redelijkheid of overtuigingen als kern van emotie (cognitivistische theorie) 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Door het vastklemmen van de pen tussen de tanden wordt het gezicht in een lachpose gedwongen. Opvallend in het onderzoek is dat de proefpersonen die dat hebben gedaan, positiever over de afbeeldingen oordelen dan de personen in de controlegroep, die geen pen tussen de tanden hadden geklemd. Dit kan erop wijzen dat een positieve stemming of emotie kan worden veroorzaakt door een lichamelijke houding of pose. De kern van zo'n positieve stemming of emotie is dan lichamenlijk, een stellingname die wordt aangehangen in de fysiologische theorie 1
- In die fysiologische theorie wordt ervan uitgegaan dat emoties een lichamenlijke kern hebben en daar beginnen. In de cognitivistische theorie wordt ervan uitgegaan dat de kern van een emotie een redelijke overtuiging is, en dus niet puur lichamenlijk van aard is of daar begint 1

Vraag	Antwoord	Scores
13	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie dat de gegeven definitie niet toereikend is met betrekking tot de experimenten 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een weergave van het verband met het lichaam-geestdebat: de invloed van het lichaam staat hier voorop 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • De definitie is niet toereikend met betrekking tot deze experimenten omdat hierin wordt gesteld dat een emotie een reactie is op wat als belangrijk wordt ervaren. Maar uit de experimenten blijkt dat de emotie wordt opgeroepen door een lichamelijke houding, zonder dat er een beoordeling aan te pas komt. Hoe iets wordt beoordeeld lijkt het gevolg van de houding van de gezichtsspieren die tot een emotie leiden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Het lichaam-geestdebat gaat over de vraag of de mens bestaat uit een lichaam en/of een geest. Of iets als belangrijk wordt ervaren lijkt een interpretatie vanuit de geest te zijn, terwijl het aanspannen van gezichtsspieren betrekking heeft op het lichaam. In de definitie komt dus een specifiek standpunt uit het lichaam-geestdebat naar voren 	1
14	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van de inhoud van het nature-naturedebat ten aanzien van emoties: emoties als aangeboren (nature) of bepaald door omgevingsfactoren (nurture) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een redenering voor welk standpunt het neurologisch experiment het beste argument aandraagt 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie of het neurologisch experiment eerder een ondersteuning is van het reductionisme of van het constructivisme 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • In het nature-naturedebat gaat het om de vraag of emoties zijn aangeboren (nature) of worden bepaald en ingevuld door omgevingsinvloeden (nurture) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik denk dat dit experiment het beste argument aandraagt voor het nature-standpunt. Op de hersenscan is immers te zien dat verschillende soorten woorden op verschillende plaatsen worden verwerkt. Dat merknamen op een andere plaats worden verwerkt dan gewone woorden duidt erop dat merknamen een bepaalde emotionele respons oproepen. Deze emotionele respons wordt kennelijk in de hersenen vastgelegd en kan daar worden bestudeerd. De fysieke structuur van de hersenen (nature) is dus bepalend voor de emotie 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Het neurologisch onderzoek sluit aan bij het reductionisme. In deze benadering worden emoties immers herleid of gereduceerd tot de fysieke structuur van de hersenen 	1
	of	

Vraag	Antwoord	Scores
	<ul style="list-style-type: none"> In het nature-nurturedebat gaat het om de vraag of emoties zijn aangeboren (nature) of worden bepaald en ingevuld door omgevingsinvloeden (nurture) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Ik denk dat dit neurologisch experiment het beste argument aandraagt voor het nurture-standpunt. Op de hersenscan is immers te zien dat verschillende soorten woorden op verschillende plaatsen worden verwerkt. Uit het feit dat merknamen op een andere plaats worden verwerkt dan gewone woorden blijkt dat de hersenen zich aanpassen op grond van verschillende typen informatie die ze moeten verwerken. Dit laat zien dat de hersenen plastisch zijn en zich aanpassen aan de informatie die ze krijgen uit een bepaalde omgeving 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Het onderzoek sluit dus aan bij het constructivisme. In deze benadering worden emoties immers bepaald door specifieke omgevingsfactoren. De structuur van de hersenen past zich hierbij aan 	1
15	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> een argumentatie welke primaire hartstocht van Descartes te herkennen is in het verhaal over de 'Tulpenmanie': begeerte 	1
	<ul style="list-style-type: none"> een weergave van Descartes' definitie van begeerte: een onrustige beweging in de ziel die haar erop voorbereidt die dingen te willen die zij zich als bij haar passend voorstelt (die er nog niet zijn) 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> De primaire hartstocht 'begeerte' is te herkennen in het verhaal over de tulpenmanie. Alleen al om een optie te verkrijgen op het kopen van tulpenbollen die nog in de grond zaten, waren mensen immers bereid absurde bedragen te betalen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Begeerte komt volgens Descartes voort uit een onrustige beweging in de ziel die haar erop voorbereidt om datgene te willen wat zij zich als bij haar passend voorstelt en wat er nog niet is 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

16 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van de definitie van hartstochten volgens Spinoza: aandoeningen van het lichaam én de ideeën ervan 1
- een argumentatie op basis van de definitie hoe volgens Spinoza hartstochten kunnen worden beteugeld: door gebruik van de rede 1
- een uitleg dat Spinoza streeft naar rationele wetenschap in plaats van naar terugkeer tot geloof en Bijbel 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Spinoza zijn hartstochten de aandoeningen van het lichaam die het handelend vermogen van het lichaam vergroten, verkleinen, ondersteunen of remmen, en tegelijk de ideeën van deze aandoeningen 1
- Deze hartstochten kunnen de mens op allerlei manieren meesleuren, zoals ook blijkt uit de begeerte in het verhaal over de tulpenmanie. Door het gebruik van de rede kan de mens echter leren zich boven deze begeerte te stellen. De hartstochten leveren namelijk, in de vorm van de ideeën van de aandoeningen, onzekere kennis op die kan worden overwonnen door op een rationele manier van het niveau van deze ideeën tot wetenschappelijke kennis te komen 1
- In dit opzicht – door via rationalisering tot wetenschappelijke kennis te komen – wijkt Spinoza af van hen die juist een terugkeer naar geloof en Bijbel bepleiten 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste tien kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 29 mei naar Cito.

6 Bronvermeldingen

- tekst 1 naar: Goossen, Jesse. Dit is theater, Lemniscaat, 2003
tekst 2 naar: Van de floristen, (Krelage 1942 b. 108), 9e couplet